

Nogle erindringer fra min barndom og ungdom

Af Olaf Nørgaard
Skivevej 9, 7500 Holstebro

Fortsat fra Sydthy Årbog 1987

Skolegang i Helligsø

Min skolegang begyndte en af de første dage i maj 1920. Der var da ingen af mine søskende, der gik i yngste klasse, og man kunne ikke lade mig møde alene. Storesøster Marie fik derfor lov til at ledsage mig hele den første skoledag.

Fra skolegangen i yngste klasse har jeg næsten ingen erindringer. November 1923 kom jeg i ældste klasse, her gik jeg i skole 4 dage ugentlig om vinteren og 2 dage om sommeren. Det voldte ikke pogen vanskelighed at følge med i undervisningen, og jeg synes selv, at den var god. Det er dog ikke sikkert, at nutidens pædagoger og psykologer vil være af samme mening.

Ved undervisningen i regning sad hver elev med sin regnebog og regnehæfte, og læreren sad ved katederet. Hver gang en elev havde en opgave færdig, gik han op og foreviste den for læreren. Var udregningen rigtig, fortsattes med næste opgave. Hvis der var en opgave, som eleven ikke kunne klare, måtte han på eget initiativ gå op til læreren og bede om vejledning. Der kunne sommetider stå en 3-4 elever rundt om katederet.

Det er klart, at en sådan undervisning begunstigede de lærenemme og initiativrige. De kom hurtigt langt foran de andre i opgavehæfterne. De træge og uinteresserede sakkede agterud. Der var ikke rigtigt nogen kontrol med, om de bestilte noget, og læreren kunne jo heller ikke forklare tingene for mere end en elev ad gangen.

Af fagene husker jeg særligt danmarkshistorien. Undervisningen blev givet ud fra et stærkt nationalt synspunkt med hovedvægten lagt på Sønderjyllands historie. Vores eneste lærebog var V. Klaussen: "Fædrelandshistorie", en lille tynd bog på godt 100 sider. Denne bog gik ikke uden for Skandinavien, men det var heller ikke nødvendigt. Læreren kunne fortælle os verdenshistorie, så mange af de store begivenheder sidder fast den dag i dag.

Af fysik og kemi lærte vi kun, hvad der

krævedes af timeplanen, og det var ikke ret meget. Men her fik jeg andetsteds en undervisning, der var langt bedre end den, en lærer kunne give.

Vores nabo mod nord, Laurits Olesen, var en højst usædvanlig landmand. Født 1891 på landet i små kår, 7 års skolegang, tjeneste på landet fra 9 til 19 års alderen. Derefter 2 år i USA, igen på landet indtil han i 1916 blev bestyrer for vores nabo, der da var enke. De blev gift året efter og fik to sønner, der hurtigt blev vores legekammerater.

Denne Laurits Olesen havde lige siden barndommen på egen hånd søgt at råde bod på sin mangelfulde skolegang, og han havde erhvervet sig betydelige kundskaber i kemi og fysik, især elektricitetslære. Da han var blevet gårdmand, installerede han selv elektricitet til belysning. Strømmen blev leveret af en dynamo, der blev drevet af en vindmølle, som meget lignede de vindmøller, der er blevet rejst i de senere år.

I 1925 lavede han elektrisk hegn omkring græsmarken, sandsynligvis det første i landet. Senere konstruerede han en radiomodtager og i 1935 en radiosender. En af sønnerne fik da certifikat som kortbølgeamatør.

Den store viden, som Laurits Olesen havde erhvervet, beholdt han ikke for sig selv. Han elskede at forklare og ræsonnere og om fornødent demonstrere. Den eneste betingelse var, at der var tilhørere. Det var, som man vil gætte, en betingelse, som børnene fra Øster Helligsøgård tit har opfyldt.

I skoletiden indtraf der en begivenhed, som da så alvorlig ud, men hvis virkninger senere skulle vise sig at være heldige for hele min tilværelse.

I begyndelsen af maj 1926 skulle jeg trække en plag i marken. Den rev sig løs, og da den følte sig fri, slog den bagud og ramte mig på overkæben. Tre tænder blev slået ud. Der kom et mindre brud og en hjernerystelse. Det hele skal have set slemt ud, men efter 3 uger på Vestervig sygehus var alt i orden, bortset fra de manglende 3 fortænder.

I dag ville der ikke have været nogen tvivl om erstatning, men den gang diskuterede man frem

*Tjenestefolkene i Knudsgaard, april 1931
Bageste række: Olaf og Per - Forreste række fra venstre: Kræjsten, Maren, Anna, Kristian*

og tilbage i lang tid. Om man virkelig kunne være bekendt at søge erstatning, der var jo ingen varige følger. Heldigvis blev der sendt en anmeldelse ind til Arbejdsgivernes Ulykkesforsikring, og svaret kom omgående: "Forsikringen betaler for indsætning af 3 tænder og desuden 720 kr., der bliver at indsætte i overformynderiet indtil videre".

Det var den erstatning, der senere gjorde det muligt for mig at tage præliminæreksamen.

25. september 1927 blev jeg konfirmeret i Helligsø kirke. Gæsterne var de nærmeste naboer, der kom til kaffedrikning, nogle om eftermiddagen, andre om aftenen. Gaverne var: C. Skovgaard- Petersen "Vil du frem?", Gunnar Engberg "Til Konfirmanden" og Vivian Gilberg "Det sidste Korstog". To urkæder, den ene af sølv, den anden forgylt. Nogle af gæsterne gav penge, ialt 12 kr. Af et legat, knyttet til Helligsø-Gjettrup pastorat fik jeg 20 kr. "For flid og godt forhold i skoletiden og under konfirmationsforberedelsen".

Blandt konfirmationsgaverne på Øster Helligsøgaard plejede der altid at være et ur fra bedstefar i Grim-Nørgaard. Han var død først på året, og jeg fik først ur i november 1928, da jeg havde tjent min første løn.

Ved landbruget

Vinteren efter konfirmationen var jeg medhjælper i hjemmet. 1. maj 1928 - 1. maj

1929 var jeg hos gårdejer Anders Poulsen Andersen, der boede i en gård lidt nord for Helligsø kirke, det nuværende Vestervej 30. Gården var på ca. 25 hektar, og der var foruden mig to medhjælpere, nemlig en forkarl på 25 år og en andenkarl på 18 år. Lønnen for hele året var kost og logi og 225 kr.

1. maj 1929-1. maj 1930 var jeg hos gårdejer Jens Bojsen Larsen, Bakkegården, Gjettrup, det nuværende Kobberødvej 9. Det var en gård af størrelse som ovennævnte, men vi var kun 2 karle, da den unge husbond selv deltog i arbejdet. Lønnen var her 325 kr., og som tidligere kost og logi.

Det følgende år var jeg hos Henrik Stensgaard, Knudsgaard i Kobberø. Denne gård var noget større end ovennævnte, og vi var her 4 karle og 2 piger. Min titel var trediekarl, og lønnen var 425 kr. og - efter aftale - en ferie på 3 hverdage.

På alle disse gårde var den daglige arbejdstid i stald og lade 10 timer, men hertil kom knap en times arbejde før morgenmåltidet. For forkarlen bestod dette arbejde i pasning af hestene, for de andre i malkning. Den effektive arbejdstid var altså 11 timer daglig. På søn- og helligdage blev der ikke arbejdet, men halvdelen af disse fridage måtte man hjælpe til med pasning af kreaturerne. Dette arbejde beslaglagde dog kun nogle få timer.

Tjenestefolkene blev behandlet som

Nysproglige studenter fra Rønne Artiumskursus, juli 1935
 Bageste række fra venstre: Søren Henriksen, Johannes Borum, Olaf Nørgaard, Viggo Petersen, Jens Jensen, Ole Ebbesen.
 Forreste række fra venstre: Grethe Bredahl, Olaf Østergaard, Ulla Bentzien, Dick Kubn, Margrethe Knudsen.

ligemænd, sådan som det var almindeligt i Thy. Alle spiste ved samme bord, og var der festligheder i husbondens familie, var også tjenestefolkene med. Virkelig slidsomt arbejde var der kun to gange om året, nemlig når der skulle køres hø, og når møddingen skulle køres ud på marken. Alt det andet arbejde var af en sådan art, at det kunne klares af enhver sund person, uden at man følte sig udkørt om aftenen.

Fra 1. maj 1931 var jeg medhjælper hjemme på Øster Helligsøgaard. Med hjælp fra Marie, der da var sygeplejeelev på Aakirkeby sygehus, fik jeg en plads for sommeren 1932 derovre. Det var hos en Peter Ipsen, der boede på en lille gård på "Doktorbakken" lige i udkanten af Aakirkeby. En af de første dage i april rejste jeg fra Øster Helligsøgaard uden at vide, at det var sidste gang, jeg skulle se min fødegård indefra.

Fra karlekammer til studenterkursus

I al den tid jeg gik i landsbyskolen, og det meste af den tid jeg arbejdede på landet, havde jeg ikke skænket min fremtid en tanke. Jeg havde taget plads på landet, ikke fordi jeg havde lyst til arbejdet, men fordi det var det almindelige i mit

miljø. At man selv tjente sit brød blev anset for en selvfølge, og for den ufaglærte var der ikke andre muligheder end landbruget.

I juni 1930 besøgte jeg min ældre broder, Jens, der da forberedte sig til lærereksamen på Nørre Nissum seminarium. Han viste mig rundt på skolen, og det må have gjort et stærkt indtryk på mig, for i løbet af få dage havde jeg taget min beslutning. Jeg ville også studere. At studere ville sige at tage lærereksamen; det var den eneste boglige uddannelse, jeg kendte vejen til, og studietiden, 5 år, var til at overse.

De følgende måneder spekulerede jeg meget over mine muligheder og kom til det resultat, at når jeg endelig skulle til at skifte erhverv, kunne jeg lige så godt sætte mig et større mål. Jeg valgte da den uddannelse, som var den mest langvarige, og som efter dumpeprocenten at dømme var den sværeste. Det var den almindelige opfattelse, at læge var det meste, man kunne blive, og dette har måske også været medvirkende.

At få begyndt havde foreløbig lange udsigter, for jeg måtte, efter tur, aftjene min værnepligt på Øster Helligsøgaard. Først i sommeren 1932

kunne jeg begynde at lægge planer. Jeg besluttede at begynde 1. november 1932, når min tjeneste hos Peter Ipsen var udløbet. Da den beslutning først var taget, gik det hele let.

Jeg var delvis ved et tilfælde kommet i forbindelse med et kursus, der kaldte sig "Nordjydsk Præliminærkursus" i Aalborg. Det var startet et par år i forvejen af 2 kommunelærere og en realskolelærer. En af de førstnævnte, Hollen Jensen Jørgensen, var forstander. Der var kun ganske få elever, og man kunne på grund af klassernes ringe størrelse tillade sig at tage imod elever midt i et semester. Her begyndte jeg studierne 1. november 1932.

Til dækning af udgifterne havde jeg de 720 kr. fra ulykkesforsikringen, derudover 800 kr., som jeg havde sparet op af lønnen som landbrugsmedhjælper. For dette beløb skulle jeg klare alle udgifterne ved præliminærexamen.

Hos forstanderen fik jeg et lille møbleret værelse for 15 kr. månedlig. Middagsmaden fik jeg for 50 øre daglig på et billigt pensionat, morgen og frokost, dvs. havregrød og smørrebrød lavede jeg selv på værelset. Betalingen for undervisning husker jeg ikke, men den var ikke ret stor, og turene hjem i ferierne blev klaret på cykel.

Budgettet holdt, og der var så meget i behold, at jeg i januar 1934 kunne rejse til København, hvor eksamen for private præliminærkursus da blev holdt.

Da de første fag var klaret tilfredsstillende, skrev jeg til forstander Kr. Herskind, Rønde Artiumskursus, og forklarede ham situationen, som var den, at jeg kunne skaffe penge til 1½ års studium, men heller ikke mere. Jeg anmodede derfor om tilladelse til at begynde i første gymnasieklasse, selv om eleverne der allerede havde fået undervisning i et halvt år. Dette blev bevilget, og jeg kunne rejse til Rønde dagen efter, at jeg havde været til eksamen i det sidste fag.

Fremgangsmåden viste sig at være den rigtige, og jeg kunne tage studentereksamen sommeren 1935.

At begynde med det medicinske studium i 19 års alderen var usædvanligt, og jeg havde nok ikke vovet forsøget, hvis ikke min søster Marie havde opmuntret mig. Da præliminærexamen var overstået, havde jeg brugt alle mine opsparede midler, men nu fik jeg også økonomisk støtte. Marie var 1. november 1933

blevet færdig med uddannelse som sygeplejerske, og var efterhånden kommet op på at tjene 95 kr. om måneden plus kost og logi. Af dette beløb fik jeg de fleste måneder 70 kr., og skolen skaffede mig et legat på 150 kr. Betaling for kost, logi og undervisning var 85 kr. månedlig, men på grund af min store fattigdom blev dette beløb nedsat til 55 kr. Det vil sige, at økonomien kunne klares, hvis de personlige fornødenheder blev skåret ned til et minimum. Det blev de, men da eksamen var overstået, meldte der sig en uforudset udgift: Et nyt sæt tøj. Af hensyn til skolen og kammeraterne kunne jeg ikke møde i det gamle. Heldigvis var der i byen en manufakturhandler, der turde sælge mig et sæt tøj på kredit.

Ved universitetet

3. september 1935 blev jeg immatrikuleret ved det lægevidenskabelige fakultet ved Københavns Universitet. For at skaffe penge til studierne her måtte jeg for første gang bede fremmede om hjælp.

Til denne opgave fik jeg en god hjælp af forstander Kresten Herskind, Rønde Artiumskursus. Han havde tidligere været forstander på Rønde Højskole, og han havde da som elever haft flere thyboer, bl.a. to brødre, gårdejerne Peder og Henrik Stensgård. Som alle andre elever havde de to stor respekt for den dygtige og myndige forstander, og da han havde skrevet til dem og anbefalet mig, var deres hjælp sikret. Det gik derfor nogenlunde let med at få 6 andre venner og gamle naboer til sammen med de to førstnævnte at kautionere for et sparekasselån på 2.000 kr. Af Filadelfia, en forening af akademikere, der støttede fattige studenter, fik jeg 300 kr., af et legat under kommunetet 400 kr., og fra mine to søstre, Karen og Kirstine 300 kr.

Det beregnedes, at de 3.000 kr. kunne slå til i 3 år. Det var altså nødvendigt på denne tid at tage filosoficum, forberedelseksamen og første del af lægevidenskabelig embedseksamen. Dette lykkedes.

Dermed var de økonomiske vanskeligheder praktisk talt forbi. I efteråret 1938 fik jeg det store kommunitet, dvs. 100 kr. månedlig og fribolig på Regensen, begge dele for 3 år. Jeg regnede med at kunne blive færdig i løbet af denne tid, men da blev jeg ramt af et uheld, det eneste under hele studiet.

Uheldet bestod i, at jeg maj 1940 dumpede i prøven i øresygdomme. Dette bevirkede, at anden del A, der skulle have været taget i maj-juni 1940 måtte udsættes til december samme år, og at anden del B, der var planlagt til maj 1941, måtte udsættes til december 1941.

På et hvilket som helst andet tidspunkt ville et sådant uheld have været en katastrofe, der måske kunne have standset studierne. Nu blev det bare en irriterende forlængelse af studietiden og en forøgelse af omkostningerne.

Jeg fik lov til at blive boende på Regensen et halvt år længere. Da den sidste eksamen var vel overstået, var min samlede gæld 4.000 kr.

På Regensen

Indtil jeg havde taget første del af eksamen i sommeren 1938, havde der ikke været tid til ret meget andet end at læse. Jeg boede i et lille dårligt hummer ude i byen, der var knap med penge, knap med tid, og der måtte ikke foretages noget, der kunne forlænge studietiden eller forøge udgifterne. På Regensen blev det helt anderledes.

Her boede dengang 100 studenter. De var fra alle fakulteter og fra alle samfundslag, dog ikke fra de rigeste. Vi boede meget tæt på hinanden, mødtes daglig på gangene, på læsesalen og i køkkenerne, hvor vi lavede kaffe. Det varede ikke længe, inden man var blevet kendt med dem alle. Ofte mødtes vi om aftenen over en kop kaffe, og her blev der diskuteret, undertiden det meste af natten.

Her mødte jeg studenterlivet fra en helt ny side, og jeg skulle snart lære, at studier og fester godt kunne forenes.

Den vigtigste af de mange fester derinde var regenslindens fødselsdag 12. maj. Den blev fejret ved en frokost, hvortil der var dækket på et bord ude under linden. Om efteråret var der regensrevyen, og i løbet af vinteren nogle slåbrokaftener med punchesold, i reglen med underholdning ved en gammel regensianer.

Fester med deltagelse af det smukke køn var der mange af. Der var efterårsballet, juleballet, fastelavnsmiddagen, viceprovsteballet, bedeballet og endelig den mest festlige af dem alle, lindeballet. Ved dette bal var der lagt dansegulv ude under linden, og her gik dansen lige til den lyse morgen.

Det kan ikke undre, at regentiden for os alle kom til at stå med en særlig glans, og det var altid med vemod, der blev sagt farvel til "Den røde Gård".

Min sidste eksamensdag var 27. januar 1942, og nogle dage senere blev der på Regensen holdt udflyttergilde. 1. marts begyndte arbejdet på Fødselsanstalten i Aarhus.

Litteratur

Stamtavler

Slægtsbog for efterkommere efter Peder Christian Poulsen Nørgaard, f. 1807. - Anearkivet, Fredericia, 1986, referencenr. 8613.

Slægtsbog for efterkommere efter Jens Christensen Ettrup, f. 1833. - Dansk Slægtsforskning, Fredericia, 1964-65.

Enkelte medlemmer af slægten

Historisk Årbog for Thy, Mors og V. Han Herred, 1959, side 49 - 1960, side 163 og 1981, side 63.

Sydthy Årbog 1985, side 9.

Om Helligsø

Jens Frederiksen Svinch, Erindringer fra mit liv. 1978.

Jens Dueholm Philipsen, Fra en omskiftelig verden. Eget forlag 1983.

Iver Lyhne, Yvr's erindringer. Eget forlag 1972.

Sydthy Årbog 1986, side 30.

Historisk Årbog for Thy, Mors og V. Han Herred, 1984, side 77 - 1971, side 44 og 1965, side 9.

Juli Thy 1980-1987 (Fotografier af skolebørnene i Helligsø).

Om Rønne Artiumskursus

Olaf Østergaard, Min barndoms bæk (erindringer). Middelfart 1975.

Rønne Gymnasium 1917-1987, Årsskrift for Rønne Gymnasium. Rønne 1987.

Rønne Kursus 1917-1967. Rønne 1967.

Kilde: Sydthy Årbog 1988, side 54-59.